Голові разової спеціалізованої вченої ради
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
доктору юридичних наук, доценту,
доценту кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Ірині БОНДАР

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук, доцента
Федоренко Тетяни Вікторівни
на дисертацію Гордієнко Юлії Миколаївни на тему: «Встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Обов'язковою передумовою нотаріального посвідчення правочину є встановлення нотаріусом дійсних намірів його сторін. Саме коректне встановлення дійсних намірів учасників правочину забезпечує відповідність посвідченого правочину вимогам чинного законодавства. Натомість помилки, допущені нотаріусом під час визначення таких намірів, у більшості випадків стають підставою для визнання посвідченого договору недійсним.

Посилює актуальність обраної теми й те, що сучасне нотаріальне процесуальне законодавство не надає належної уваги процедурі встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін. Нормативне регулювання цієї діяльності є фрагментарним і вкрай обмеженим. При цьому воно здебільшого зорієнтоване на нотаріальне посвідчення двосторонніх правочинів, тоді як специфіка встановлення справжньої волі особи при посвідченні односторонніх правочинів, зокрема заповіту або довіреності, залишається недостатньо врегульованою.

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 183 н/2/24
«5» 05 2026 р.

Відсутність уніфікованого підходу до зазначеної процедури як у законодавстві, так і в наукових дослідженнях зумовлює потребу в її всебічному аналізі та ґрунтовному теоретичному осмисленні. У зв'язку з цим дослідження проблематики встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів є своєчасним, науково обґрунтованим і практично значущим. Отже, дисертаційна робота Гордієнко Юлії Миколаївни на тему «Встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів» присвячена актуальній проблемі сучасної юридичної науки.

Оцінка змісту дисертації. Дисертаційна робота характеризується чіткою та логічно вивіреною структурою. Вона складається з анотації, вступу, трьох розділів, у межах яких виділено сім підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Матеріал викладено послідовно та аргументовано, положення дослідження є внутрішньо узгодженими й взаємопов'язаними, що дало змогу сформулювати обґрунтовані висновки, які мають як теоретичну, так і прикладну цінність.

У першому розділі дисертації розкрито поняття та подано загальну характеристику дійсних намірів сторін правочину в нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів. На особливу увагу заслуговує комплексний аналіз дійсного наміру сторони правочину як матеріально-правової категорії, а також дослідження специфіки поняття наміру в контексті філософії, психології та юридичної науки. Переконливими є висновки дисертантки щодо недосконалості законодавчого регулювання процедури встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину, передбаченої статтею 44 Закону України «Про нотаріат».

Науковий інтерес викликають також положення роботи, присвячені аналізу принципів нотаріального процесу та особливостям їх реалізації під час встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину при його посвідченні. Зокрема, обґрунтованими є твердження щодо прояву в цій процедурі принципів індивідуального та непередбачуваного підходу

нотаріуса, його професіоналізму й відповідальності, а також необхідності постійного підвищення кваліфікації та самовдосконалення.

Другий розділ дисертаційної роботи присвячено аналізу особливостей діяльності нотаріуса зі встановлення дійсних намірів сторін правочину в межах нотаріального провадження з посвідчення правочинів. Практичну спрямованість і прикладну значущість має частина дослідження, у якій розглядаються типові помилки нотаріуса при встановленні дійсних намірів сторін та їх правові наслідки, а також психологічні аспекти такої діяльності, зокрема специфіка роботи нотаріуса в умовах воєнного стану.

Обґрунтованою є позиція дисертантки щодо важливої ролі медіації у процесі встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину. Саме під час застосування цієї процедури нотаріус отримує можливість оцінити немедіабельність правовідносин або виявити наявність чи виникнення спору про право, що, своєю чергою, є підставою для відмови у вчиненні нотаріальної дії.

У третьому розділі дисертації досліджено особливості встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін у межах окремих нотаріальних проваджень з посвідчення правочинів. Достатньо ґрунтовним є аналіз специфіки встановлення дійсної волі сторін договорів про сплату аліментів, визначення місця проживання дитини, порядку її виховання чи спілкування з нею, а також під час посвідчення шлюбного договору.

Заслуговує на підтримку й висновок дисертантки про те, що залучення до нотаріального процесу третьої особи (перекладача чи сурдоперекладача) формує так званий «трикутник комунікації», за якого між нотаріусом і стороною (сторонами) правочину виникає додаткова ланка. Навіть участь кваліфікованого та дипломованого перекладача не повністю усуває ризик неправомірних дій, оскільки можливе умисне викривлення змісту висловлювань, фактів або формулювань, що здатне призвести до спотворення реального розуміння волі сторін.

У цілому дисертаційна робота має завершений характер і відповідає належному науковому рівню. Її зміст повністю корелює з обраною темою, поставлені на розгляд питання ґрунтовно розкриті, що свідчить про досягнення мети дослідження та виконання визначених завдань. Позитивної оцінки заслуговує чітке структурування матеріалу, виділення самостійних аспектів аналізу в межах кожного підрозділу, а також наявність проміжних і підсумкових узагальнень. Запропоновані у роботі висновки відзначаються науковою новизною та достатнім рівнем аргументованості.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційне дослідження є першим комплексним науковим дослідженням проблематики встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину у провадженні з посвідчення правочинів в нотаріальному процесі. Проведене дослідження дало змогу зробити низку нових наукових висновків з проблемних питань нотаріального процесу, сформувати пропозиції по удосконаленню чинного законодавства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у правовій науці згенеровано цілісну сукупність порад для нотаріусів щодо особливостей їх діяльності впродовж процедури встановлення дійсних намірів сторони/сторін правочину, зокрема, щодо того, як професійно виконувати свою роботу та одночасно не потрапити під маніпуляції з боку сторони/сторін правочину чи третіх осіб, зацікавлених в його посвідченні, щодо особливостей діяльності нотаріусів при встановленні дійсних намірів сторони/сторін правочину за умови участі у нотаріальному провадженні перекладачів чи сурдоперекладачів.

У дисертаційному дослідженні вперше сформульовано авторське визначення поняття «підстадія нотаріального процесу», під яким запропоновано розуміти сукупність нотаріально-процесуальних дій, що здійснюються у визначеній послідовності в межах окремої стадії нотаріального процесу, мають самостійне функціональне призначення та водночас носять проміжний характер, забезпечуючи досягнення цілей відповідної стадії.

На підставі такого підходу обґрунтовано висновок про те, що процедура з'ясування нотаріусом дійсних намірів сторін правочину за своєю правовою природою є підстадією нотаріального процесу, оскільки вона реалізується в межах стадій відкриття нотаріального провадження та підготовки до вчинення нотаріальної дії, має чітко визначене призначення і є необхідною умовою належного здійснення нотаріального посвідчення правочину.

Вагомий науковий інтерес становить також запропонована дисертанткою класифікація осіб, процедура встановлення дійсних намірів яких має підвищену складність і потребує спеціального підходу. До такої категорії віднесено осіб літнього та похилого віку, іноземців, осіб із порушеннями слуху та/або зору, адвокатів, а також малолітніх, неповнолітніх, недієздатних і обмежено дієздатних осіб.

Окремої уваги заслуговує аргументоване положення щодо доцільності заміни терміна «встановлення дійсних намірів» сторін правочину на більш коректний у стилістичному, лінгвістичному та правовому аспектах термін — «з'ясування дійсних намірів» сторони або сторін відповідного правочину.

У дисертації також удосконалено та дістали подальшого розвитку окремі наукові положення теорії нотаріального процесу. Зокрема, обґрунтовано місце процедури з'ясування нотаріусом дійсних намірів сторін правочину в системі стадій нотаріального процесу, доведено доцільність і можливість здійснення цієї процедури виключно на етапах відкриття нотаріального провадження та підготовки до його вчинення.

Науково обґрунтованим є також підхід дисертантки до тлумачення принципу комплексності нотаріального процесу та особливостей його реалізації під час з'ясування дійсних намірів сторін правочину. Обґрунтовано пропозицію розглядати зазначений принцип крізь призму комплексного підходу нотаріуса до клієнта, а також всебічної перевірки наданої ним інформації та документів.

Загалом у роботі сформульовано низку інших важливих для теорії та практики висновків і пропозицій, пов'язаних із проблематикою з'ясування

нотаріусом дійсних намірів сторін у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів. Одержані результати мають теоретико-прикладний характер і можуть бути використані для подальшого розвитку науки нотаріального процесу та вдосконалення нотаріального процесуального законодавства.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження ґрунтується на широкій та репрезентативній джерельній базі у сфері нотаріату й нотаріального процесу. Авторкою опрацьовано значний масив наукової літератури та нормативно-правових актів, здійснено всебічний аналіз положень нотаріального процесуального законодавства. Загальний обсяг використаних у роботі джерел становить 225 найменувань, що забезпечило можливість проведення дослідження на високому науковому рівні та формулювання аргументованих висновків, які вирізняються науковою новизною.

Обґрунтованим є також використання дисертанткою матеріалів релевантної судової практики для підтвердження теоретичних положень і висновків дослідження. Аналіз правозастосовної діяльності слугує підґрунтям для формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавчого регулювання нотаріального процесу загалом та процедури з'ясування нотаріусом дійсних намірів сторін правочину зокрема.

Належний рівень достовірності та наукової обґрунтованості отриманих результатів забезпечено завдяки використанню дисертанткою комплексу загальнонаукових і спеціальних методів юридичного пізнання. У роботі застосовано, зокрема, функціональний, системний та аксіоматичний методи, методи моделювання й абстрагування, аналізу і синтезу, а також індуктивний та дедуктивний підходи. Раціонально обрана методологічна база дала змогу здійснити комплексне та всебічне дослідження особливостей діяльності нотаріуса щодо з'ясування дійсних намірів сторін у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів і забезпечила успішне досягнення поставленої мети та виконання завдань дисертації.

Наведене свідчить про наявність у дисертаційній роботі належної теоретичної та практичної основи, а сформульовані в ній наукові положення, висновки й рекомендації відзначаються достатнім рівнем аргументованості, логічної послідовності та переконливості.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових публікаціях. Основні положення та висновки дисертації висвітлені у 8 наукових публікаціях, серед яких: 5 – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань, та 3 – у збірниках тез доповідей на науково-практичних конференціях. Кількість публікацій та апробація результатів дисертації відповідають встановленим вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. Попри загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Ю. М. Гордієнко, у роботі наявні окремі положення дискусійного характеру, які потребують додаткового уточнення або подальшого розвитку з метою більш повного та всебічного розкриття обраної проблематики. Зокрема, заслуговують на увагу такі зауваження.

1. У контексті аналізу процедури встановлення нотаріусом дійсних намірів сторони (сторін) правочину дисертанткою запропоновано визначення поняття «намір» як певного імпульсу до дії, бажання або задуму, спрямованого на посвідчення в майбутньому законного та ефективного правочину, що супроводжується умислом на досягнення визначеного результату та усвідомленням можливості настання як позитивних, так і негативних наслідків. Із наведеного формулювання вбачається, що намір концептуально пов'язується саме з посвідченням законного правочину. Водночас у подальшому викладі дисертантка звертається до характеристики ситуацій, за яких дійсний намір сторони може мати незаконний характер. У зв'язку з цим

доцільним видається додаткове уточнення цієї позиції з метою усунення можливої внутрішньої неузгодженості, а також конкретизація співвідношення між запропонованим визначенням поняття «намір» та критерієм його законності.

2. У дисертації значну увагу приділено проблематиці медіації, яку авторка розглядає як ефективний інструмент врегулювання конфліктних ситуацій, що можуть виникати як у межах нотаріального провадження загалом, так і безпосередньо у процесі з'ясування нотаріусом дійсних намірів сторін правочину (стор. 101–102 дисертації). Водночас аналіз чинного законодавства у сфері нотаріату та медіації не дає достатніх підстав для однозначного висновку про здійснення нотаріусом медіації у процесі посвідчення правочинів, зокрема з огляду на те, що функції медіатора можуть виконувати лише нотаріуси, які пройшли відповідну базову підготовку. У зв'язку з цим доцільним видається більш чітке уточнення позиції дисертантки щодо місця медіації в нотаріальному процесі, а також правового статусу й ролі нотаріуса як потенційного медіатора.

3. Цілком аргументованим є висновок дисертантки про те, що наслідком помилок, допущених нотаріусом у процесі встановлення дійсних намірів сторін правочину, може стати посвідчення правочинів із дефектами волі, зокрема удаваних, фіктивних, фраудаторних правочинів або правочинів, вчинених під впливом помилки. Разом із тим авторка слушно зауважує, що особливо складним для нотаріуса є з'ясування віддаленої мети сторін фраудаторних правочинів під час відповідної процедури, адже встановлення того, що особа не бажає оформлювати майно з метою уникнення звернення на нього стягнення в майбутньому, - це завдання явно із зірочкою (стор. 118 дисертації). З огляду на це, логічним виглядало б доповнення дослідження практичними рекомендаціями, дотримання яких могло б мінімізувати або виключити відповідальність нотаріуса у випадках, коли, незважаючи на вжиті заходи, дійсні наміри сторін у таких правочинах були встановлені помилково.

Загальний висновок щодо дисертаційної роботи та її відповідності встановленим вимогам. Зазначені вище дискусійні положення свідчать про авторський підхід до написання наукової роботи такого рівня й не мають суттєвого впливу на загальний рівень та якість дослідження. Вони спрямовані, насамперед, на вдосконалення змістовної складової дисертації, більш ґрунтовне висвітлення окремих питань задля комплексного розкриття обраної тематики та можуть бути використані для її подальшого наукового розвитку.

За актуальністю, змістом, обсягом, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю висновків, науковою та практичною цінністю одержаних результатів дисертація Ю. М. Гордієнко відповідає нормативно визначеним вимогам, зокрема: Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261, та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами).

Оформлення дисертації відповідає вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40. Порушень принципів академічної доброчесності в дисертації та наукових працях здобувачки, у яких оприлюднено результати дослідження, не виявлено.

Авторка дисертаційного дослідження Гордієнко Юлія Миколаївна виконала самостійне наукове дослідження, результати якого характеризуються науковою новизною, теоретичним і практичним значенням. Дисертантка набула необхідних теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей і розв'язання комплексних проблем у сфері професійної діяльності. Новизна отриманих результатів відповідає темі дисертації.

Вищенаведене свідчить про належний і достатній рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності. Відтак, за результатами публічного захисту Гордієнко Юлія Миколаївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент:
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права
та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна» **Тетяна ФЕДОРЕНКО**

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «УКРАЇНА» ідентифікаційний код 30373644

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 183-42
«5» 05 2026 р.